

چا چا:

چا چا کہ اردو فی پہلی امونہلیاں تا اصلاح بسونے و بلوہی فی چا چا چا چا پارہ:

و بخش کہ براہوئی فی چا چا تا تعارف ہ ڈاکتر عبدالرحمن براہوئی نوشتہ یک "چا چا پانگ چہی کوشت تا کچو مشغلہ سے۔ دافنے نور ونگر کہ

انسان فی سوچنگ تا لائحیک و دیرہ"

ہوئی ٹی چا چا:

براہوئی خلقی ادب اٹ چا چا تا بارواٹ پروفیسر عبدالقیوم سوسن براہوئی 'براہوئی قدیم نثری ادب' اٹ لکھک:

''براہوئی ٹی چا چا نامعنی اُردو والا چچا یعنی الہ نافع۔ اندن براہوئی ٹی چا چا کماش آ بندغ ء ہم پارہ دافتنے آن پینگر داڑے چا چا نامطلب چانگ نارے۔

چا چا شاعنگ ناروایت خلقی آبراہوئی تے ٹی داسکان ارے۔ داناوڑ دُن مریک کہ اسٹ آن ودہ اخہ کہ بندغ داٹی بشخ الیرہ دا پین ہموخس چس کیک۔ چا چا شاعنگ نامقابلہ بازی آن نکان اُرانا سر پندی آباتی نانیا مٹی مریک۔ وختس ہمسایہ سیال وسنگت آک ہم داٹی بشخ ہلیرہ۔ مچی نا بندغ آک اراکڑدہ ٹی بشخ مریرہ۔ اسہ وار دنگ کنگنگ نافیصلہ مریک۔ ملکی سندوسیم یاتینا علاقہ نایب وکیب ٹی سندا تے فیصلہ کیرہ۔ مثال سے کن ساروان وجہلا وان ء دنگ کریر تو ساروان اسہ کڑدہ سینا مریک وجہلا وان ایلو کڑدہ نا۔ داسا چا چا شاعنگ شروع مریک۔ ہر کس دنگ ٹی گچین ارفیسس تو اویکو چا چا ء ایلو کڑدہ شاعنگ:

چا چا شاعنگ ناوڑ دہن مریک۔

''چا چا، چا چا: بل درکا، بو مبادرکا، چار چوٹان خرمادرکا، پرغبوتانت اسے؟

داسہ ارمیکو کڑدہ داڑا سوچ کیک اگہ اوفتنے آن اسٹ چائس تے مطلبے تا پارے تو چا چا پنک۔ ایلو وار ایلو کڑدہ نابریک۔ او چا چائس شاغرہ۔ دا پرغرہ اگہ بتوتو تو منرہ کہ نئے بفق نئے پا بوتہ۔

چا چا شاعنگو کڑدہ اوفتنے آن ڈیہہ کس خواہک۔ ایلوتینا دنگ ناحد وحویل آن اوفتنے ڈیہہ کس ایترہ۔ پارہ 'دبو کنبو مستونگ ء' تو چا چا شاعنگو کڑدہ نا بھلا پاہک کہ 'مستونگ ء دین لکھ مراداٹ۔ اُسٹ ناکامٹ، آنخی باخی کین کینین۔ بیر میر جو اننگا کڑاک تہ ننا۔ خراب انگا کڑاک تہ ننا باجی برے نم غب غب اٹ کنبوتہ۔ نما باجی برے نن ہفت مش آن ایپار خس تہ۔ نن خاچن بوپ وغالی تے آ۔ نم خاچو کچک آتا جمل آتے ٹی۔ نن

تاس و تالی تے ٹی۔ نم کنبو کچک آتا کلنڈ آتے ٹی۔ داسا بھوکہ پاونے (دشتارے) دُہن نا کو، مخنگ و چا چا مر یک۔
 چا چا حالتے ہر سہ ن دہن سر پند مرینہ کہ براہوئی تے ٹی چا چا شاغنگ نارواج بیرہ ساہت تیری کن متنے بلکہ شغل تون او ار او اریلو تا ذہنی قابلیت و بودے
 کنگانے۔ ہندن غور و فکر کر سا سوچ و یاداشتے و دہفنگ مقصد منے۔ ہندن وختی
 باتنگ صورت ٹی سگ و سینہ کنگ و مستی کن تینے کنگ ناسہ ڈھکو کور مائنت کس تنزگانے۔ ذہنی مقابلہ ناجوزہ و دھفنگانے۔ او فک ہندا وڑ تینا پدگانے
 تینا ڈیہہ نا جغرافیہ، سیم و سند آتا حد و حویل نا علاقہ غاتا بارواٹ پوہ کرینو۔ داہم اف کہ چا چا شاغنگ نارواج بیرہ براہوئی تے ٹی ارے۔ ولے نن
 دا پاننگ کینہ کہ چا چا شاغنگ نارواج براہوئی تے ٹی باز سوگوئے مسنے:

(براہوئی، 1998، پینہ: 55)

براہوئی چا چا تے آ اولیکو و ارگڑ اس کامل القادری تینا کتاب ”شروخ“ ٹی شائع کرینے۔ ہرا کہ 1970ء ٹی شائع مسنے۔

ولے ”چا چا“ تا بھلون کس ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی پٹ و پول کرسہ 1981ء ٹی ”چا چا“ تا پین اٹ کتابی دروشم ٹی براہوئی اکیڈمی شینک
 کرنے۔

اندن براہوئی ادب نالال جوہراک ناپین اٹ محمد عثمان سنگلوزئی براہوئی ناہم کتاب شینک مسونے ہرا ٹی براہوئی چا چا آتا بھلون کس ساڑی ء:

براہوئی خلقی ادب ٹی بجازی:

براہوئی خلقی / اوسى ادب اٹ بجازی نادرستی راستی ۽ پروفیسر عبدالقیوم سوسن براہوئی تینا کتاب 'براہوئی قدیم نثری ادب' دُن کرینے:

”متل، وساہت و بجازی ادب و زبان سے ساہ نابند مریرہ۔ اگہ ادب جاندار مرے تو اونا زبان شون ہلسا ترقی کنگ نا قابل مریک۔ اونا مونا بنگ آن ہموزبان ٹی ہیئت کرو کا قوم ہم پدی سلپیک۔ متل وساہت و بجازی آن بیدس نہ بیرہ زبان بے بے و بے مزہ مریک بلکہ نابود و کلوک ہم خنتنگ۔ چنکو وخت اسے ٹی گونڈ و ہیئت اسے ٹی بھلن و زیات مطلب و مقصد در شان کنگ نا قابل سلپیک۔ مخلوق او ٹی ہیئت کنگے دوست تچہ۔ و لے براہوئی زبان نادمڈی ہندا خدر بھلن و تالانے کہ اونا دامن دافتے آن ہراسٹ ٹی ہزار اتا حسابٹ ٹک بنو کے۔

ہندا خاطر ان تینا مانی الضمیرے براہوئی ٹی بیان کنگ و ختا آسانی محسوس کیک و خوش مریک۔ ہراکان ہمیرکان تینا ہیئت ۽ جوان گچین پُراثر نمہ دار جوڑ کنگ و بیان کرو کائے چو مشکل نس محسوس مفک بلکہ او براہوئی ٹی بیان کنگ کیک۔ براہوئی ٹی بجازی لوز اتا ہموچی ۽ ہرا کہ تینا اصلی آ معنی نا جہہ آ پین بجازی و معنی و مطلب نس ایتک دہنک

•: پاٹ پرغنگ

•: تلف آن پٹ خرن

دو بہ خلنگ

•: ڈنار ڈو مننگ

طامننگ

بنت تا اور تے ہر تے آمننگ

اشتاف

• بعید نوک مننگ

ارے آن پد پاش مننگ

• تلف آن پٹ خرنگ

ناممکن :

متل وساہت و بجازی ٹی فرق:

دباز چیڑگن وویل اسے لس مخلوق انت کہ خوانندہ غاک ہم دافتے ٹی فرق ۽ تپسہ انتے کہ دافتا ادائیگی ناموقع محل ٹی چیڑگن وساہت
وگپ اٹ مخلوق متل وساہت و بجازی تے مون مستی اتہ کیک وگیشتر مخلوق داخل ۽ وساہت پاہک:

دارداٹ افتخار عارف لکھک ”وساہت / کہاوت لوز اتا اندنو ترکیب اسینا پن ۽ ہرائی سرجم جملہ نس ساڑی ۽۔ وختس کہ محل ٹی ساڑی
ساڑی مریک“:

(افتخار،/urdu.tebyan.net)

اندا بارواٹ ڈاکٹر سیغنی پریمی لکھک:

”متل اسہ جملہ سینا وڑ مریک و تینا تہٹی مفہوم نس و دی کنگ کہ پین جملہ سینا محتاج مفک، وختس کہ بجازی جملہ نس مفک بلکہ تینا معنی تننگ
مریک و لے پچورویہ سینا ڈس و کیفیت تنگ کپک۔ بجازی ہرزبان نالمی و بشخ اسے:

(پریمی،/urdu.tebyan.net)

براہوئی خلقی ادب اٹ متل وساہت و بجازی نافرقت ۽ کشنگ کن پروفیسر عبدالقیوم سوسن براہوئی دارداٹ سرجم بحث نس مونا ایسونے
اولکھک:

”متل ہمو جملہ فقرہ ۽ پارہ ہرا کہ مثال سے کن مشہور مرے دا بھازی آن پادار و دانا انگا بندغ آتا پارو کا کو۔ ہرا کہ گڑ اس یا چندی ویل و
تجزیہ یا تینا تجربہ غاتیان اخذ کر سادا فتنے پارینو۔ ہرا اینوا ساکان مستعمل و ہیبت نا ہیبت فقرہ و جملہ غاتے ٹی استعمال مریرہ دہنکے:

• خداتس پیرپشوان مف:

• پیش کھٹل آشہیدے:

• اول پہہ کرو لدا جو کر:

• بیزار ہو جو حسین آن کہ نئے مخر کے:

• دو دوسرے بائریک:

واکل دانائی چاہنداری تاہیت اریر۔ واقعا پندرناں قصہ یا واقعہ ان:

وساہت: وساہت نا پندرناں اسد واقعہ یا قصہ کس ضرور مریک۔ ہمو واقعہ خاک بازی آن حقیقت مریر۔ وساہت اسد فقرہ سے نا صورت فی ہمو واقعہ نا پارہ نا اشارہ کس مریک:

ڈونکہ "پیر قیسری ناؤغر"

پیر قیسری بھالاوان فی جیرا سے۔ اسد اہل کس اوڈکن دغرس منشت ۱۱۱۔ دو غر فصل سے فی تموس۔ ارا سے فی ازاغ یا چین گزار اس ارفوس کتوس۔ نقصان کروس۔ کس پیر نا خلیس آن کچ کتو کہ۔ ہندا خاطر ان کس نا ڈی گری ٹکسی کن دا وساہت پاننگ:

برام متوسیلہ الو:

درناں سال درناں بجا کرے ایلو سال کن اونا سنگت کس ختا برام نامبار کہاوی کس۔ توور نا پارے کہ واسکان کنا برام منٹے۔ سنگت ہر بیفے انتے؟ توور نا پارے کہ پچاتے کنا موننگ کن سیلہ الو برام کنا متو۔ ہرا کہ وساہت کس مس:

بجازی: براہوئی فی بجازی لوز اتا ہونچی ہ ہرا کہ تینا اصلی آ معنی نا جہا چین بجازی و معنی و مطلب کس ایتک:

(براہوئی، 1998، پنا: 68)

دارداں حاجی محمد عثمان ہنگوئی لکھک

متعل وساہت و بجازی تے فی ہم ضرور فرق ارے۔ افرق مختصر اوجہن ہ۔

۱۔ براہوئی متلاک: ننا براہوئی زبان فی متل مثال نا دولت بریک۔ براہوئی متلاتے فی بھاز بھلو مشہور ویل واقع ارے کہ اولک مکی یا قوی اریر۔ او فتنے فی بھلو فیم واری یار واداری نا پتاک ڈھلوک اریر۔ دانفے براہوئی چاؤ کاک بھاز نہ وہیہ مریرہ کہ دانئی انت انت واقع یا نصیحت کس ڈھلوک ارے۔ دا کہ وساہت و تے آن بھاز بھلسن و متکن ہم اریر۔ بھاز متلاک چندی بزر سال متکن اریر۔

۲۔ براہوئی وساہتاک: براہوئی وساہتاتے فی اسد خاص قصہ یا واقع سے ایمان مریک۔ دا کہ متلا تا متلا لہ فی چنگ یعنی ارا سے لفظ (لوز) فی مریر۔ مگر مطلب نا حسابت وساہت آتے فی اسد بھلو مر غنوقہ کس ڈھلوک ہ۔ دانئی کہ ہمو دخت و جا کہ نایات گیری کے یا قاعدہ پچاش کیک۔ براہوئی زبان وادب فی بجازی یا بھاز ویر وادار لفظ آن جو مریک۔ دانئی کہ بڑ دے ہرن ہر بیت گپ نا پارہ اسد اشارہ کس پان شان تنگ مریک۔ دا کہ بان ہ بھاز ز پیا، شاکتہ، ہنن، ہر معنی جو کیرہ۔ وہنکہ ڈکارن منگ پانت نا پاس تنگ عین چین۔ دنا نا بھاز بھلا بھلا قلم کار وادب آتا پانگ ہ کہ متعل وساہت، بھاز یک اسد بان سے ہازیب و زہنت مریرہ۔ ہر زبان فی احو کہ بھاز متعل وساہت یا بجازی مرے۔ ہمو وادب فی یعنی مسج مریش، بلوغ بھلسن پنا و بھلسن ڈھنگ

(ہنگوئی، 2006، پنا: 15)

براہوئی ادب اٹ متل آ تا بشخ واہمیت:

براہوئی متل آ تا خواننگ یا بنگ آن گڈ ننے بھلو خوشی نس مریک کہ اینو آن ہزار آ سال مہالو نانا مخلوق، پیرانگا وکماش آک اندن ذالو لاتا عقل و ہم اندر بوز و شاییت مسونے:

کہ او فتنے آگہ کس ۽ پنت و شون نس کروئی مسونے تو تینا قبائلی دود ۽ مونا تخمہ بجائے ہمو بندغ ناعزت ۽ نفس ۽ مجروح کنگ ناہمو بندغ ۽ پٹ و ملامت کنگ نایا پیرانگا مجلس اٹ بے عزت کنگ ناودے اسہ مثال اسینا دروشم ٹی، علامتی وڑاٹ اسہ مخصوص ”کوڈ“ اسے اٹ ڈھکوک لوزا تیت پُہہ کرینو۔ براہوئی خلقی متل اتے آ آگہ زن غورکین تو ننے او فتا فلاسفی ٹی ڈرنگ وختا وارس داگمان بریک کہ نانا مخلوق بجکت و شوان مسنو پھوال ٹی رہنگانو و لے او فتا سوچ فلاسفر اسینا سوچ مسنے۔ دونو پینگو، کڑنبوہیت بھلا بھلا زانت کارک ہم کنگ کپسہ ہراہیتا تے نانا پیرانگا ک دامت، و ساهت و بجازی تیت کرینو۔ کہ اسہ متل ٹی نانا خلقی راج نا اخلاقی تہذیبی روایت آتون اوامر و محبت، عقل و دانش نا کابھوک ہم ڈھکوکو:

الغرض دُنکے ایلو ادب آ تیت متل آ تا اہمیت آن انکار منگ کپک اندن نانا ادب اٹ ہم متل، و ساهت، و بجازی و چاچا تا اہمیت آن انکار منگ کپک کہ ”متل، و ساهت، و بجازی و چاچاک“ نانا خلقی ادب ۽ شعوری و فکری وڑاٹ سو برو پڑ آسے آشینک کرینو ”دامت و ساهت و بجازی“ تے نانا خلقی مخلوق تخلیق کرینے و لے دافتنے ٹی اندونو سو برو فلسفہ نس علمی، عقلی و شعوری بنیا تا ساڑی ۽ کہ اینو نانا خوانندہ ہم دونو سو برو ”متل، و ساهت، و بجازی، چاچاک“ تخلیق کنگ کپک:

براہوئی خلقی ادب اٹ متل نانا رواٹ پنی آ زانت کارڈا کٹر عبدالحمید شاہوانی صاحب لکھک:

”براہوئی متل آک براہوئی مخلوق نادے ون نازندانہ عکاسی ۽ کیرہ۔ انتے کہ متل آک انسانی کردار نا پیداوار مریرہ۔ متل نا مطلب کسے بدرد کروئی اف بلکہ متل اسہ قوم اسے نادانا خیسن دسوکا ہییت وگپ آکو ہرا فتنے کہ او فک مختلف کاریم نانتیجہ نا طور اٹ پارینو ہییت نا مطلب دُنکے اقوال زرین یا پنی پھلری آہیت وگپ آک مریرہ او فک متل جوڑ مریرہ۔ داہرا وخت متل جوڑ مریرہ دا اسہ جتا و بحث اسے۔ متل تخلیق مریک ہمو وخت کہ اسہ بندغس اسہ جوانو کاریمس اسہ غلط موقع اسے آسرا انجام آیتے۔ ہرا کہ مخلوق ۽ بد لگے متل نا تعلق رسم و رواج و عملی زندگی و تعلق داری و تین پتینی تو ننے: او فک مون مستی لکھرہ کہ متل نا وجود ہر قوم نا ادب ٹی ارے ہرا کہ مختلف زبان تیشی مختلف پن تے ٹی یات مریک۔ دُنکے فارسی، اُردو ٹی محاورہ، عربی ٹی مثل، ضرب المثل، انگریزی ٹی PROVERB پاننگ:

متل آک قوم آ تا تجربات و عمل اریرہرا کہ اشارہ و کنایہ نا شکل اٹ انسان ناباء آن ادا مریرہ۔ ہر قوم نا مخصوصا انداز زندگی، سماجی و راجی زندگی و بود نا طور طریقہ غاتے بیان کیرہ۔ متل منہ لوزنا اسہ مختصر و محاورہ نس مریک ہرا کہ تینا ادا کنگ تون بنو کاڑا اثر شاغک۔ و اُسٹ ٹی دُرک:

(شاہوانی، 2010، پتہ: 30)

ناخلفی ادب اسٹائل میں نا اہمیت، اپنی آزانت کار، پٹ و پول کار کامل القادری تینا کتاب ”شروع“ اسٹاڈول بیان کرینے:
 ”ہیت عطا ہر کنگ نارا اور وحیثیت مریرہ۔ اولیکو حقیقت ارٹیکو مجاز، تینا تینا ہندا ظاہر کنگ کن جتا جتا موقع محل کس مریک۔ ہندا موقع محل نا
 لحاظ اسٹاڈول گاوزاسہ جاگہ غاسہ معنی کس تحک و ایلو ہندا اپین معنی کس تحک۔ ہر دور ہر ملک ہر خوم و ہر زبان ٹی خاص خاص و متل و محاورہ
 غاک اریر۔ ہر متل تینا ہمو مخصوصا جاگہ غا پانگ مریک۔ دُن کہ اُردو ٹی ”ناج نا جانے آنگن ٹیڑھا“ نا متل ہندا موقع سے آپانگ و خنس کہ
 کس تینٹ کاریم عراب یک اوہیت و ایلوڑ اتحک۔ ہندا دشمن تے پانمال کنگ کن ”باز وافر وختن“ پارہ۔ ہندا ڈول اسٹاڈول کلام پاک ہم محاورہ و متل
 آتے آن پُرارے۔ دُہنک ”کشف الساق“ آن سخت و مصیبت و تکلیف سے ظاہر منگ نا معنی ہلنگ۔ براہوئی زبان محاورہ و متل تے آن
 پُرے“:

(قادری، پنے: 19)

براہوئی خلقی ادب اسٹائل آتا بارواٹ پروفیسر عبدالقیوم سوسن براہوئی، براہوئی قدیم نثری ادب، اپنی آ کتاب اسٹاڈول لکھک:
 ”براہوئی ٹی متل ہمو جملہ پارہ ہرا کہ مثال اسے کن مشہور مرے۔ موقع محل و مناسبت نا لحاظ اسٹاڈول گونڈ و جملہ سے ٹی بھلو مطلب و مفہوم کس
 ادا کنگ نا موجب مرے۔ متل آک زبان اسینا دیر ہلنگ و خرونی آن پد جوڑ منگ شروع مریرہ۔ دافتا پین آن پین تخلیق کار آتا بارواٹ چو خبر
 کس تمپک۔ ولدا ہم داہیت پکے کہ گڑ اس یا چندی ویل واقعہ غانا تجزیہ یا تجربہ غاتیان اخذ کر سہ دافتا پارینو۔ ہرا کہ اینو اسکان مشہور و۔
 متل آک ہیت و ناہیت آفقرہ و جملہ غاتے ٹی استعمال مریرہ۔ داہیت ہم پکے کہ متل آک اینو دور و نا جوڑ مروک افس بلکہ دافک
 ہزار آسالاتیان کڑ و کڑ و آ جوڑ مر سہ سینہ بہ سینہ ننے اسکان رینگانو۔ زبان اسے ٹی متل آتیان او نا ادب نا متکنی و گچینی نا درشانی مریک۔ ہموکان
 ہمو زبان ٹی ہیت کرو کا قوم نا زہنی صلاحیت و ترقی، تہذیب و ثقافت، تاریخ و اخلاقی جوانی، ہمو قوم نا زند و بود و سوچ و فلسفہ نا بارواٹ درک لگک
 متل آتیان بیدس زبان نہ بیرہ بے مزہ مریک بلکہ نا بود و گٹو خنگک:

او فک مون مستی دارداٹ لکھرہ کہ ”براہوئی زبان ٹی متل آتا مدی ہندا خدر بھلن و شاہیت و کہ زندنا تقریباً ہر پہلو آچندی متل آک
 ساڑی و۔ بیرہ داہم اف کہ براہوئی عالم، فاضل، ادیب و دانشور آک دافتا استعمال کیرہ بلکہ مش و خلق ٹی ہر شعبہ غان تعلق تخو کا براہوئی
 تینا پیٹے پُرکشش و موثر جوڑ کنگ کن باز آن باز دامتل آتے استعمال کیرہ“:

سوسن براہوئی پانگ ”براہوئی زبان و ادب ٹی ہراڑے ایلو زبان و اونا متل آک استعمال منگو یعنی متل آتا شیخ و ونڈ و خندا، ہم ہرنگ اسٹاڈول ہمو
 متل آک ہرا کہ خالصتاً براہوئی زبان نا وارٹیکو ہمو متل آک ہرا کہ ایلو زبان تیان براہوئی ٹی ترجمہ مسنو۔ دافتا ٹی زیات تر فارسی و ایلو انگریزی
 نا، داسا اُردو نا ہم متل آک اوارو۔ متل آتییٹ زیات تر عقل و دانائی ناہیت اریر دافتا پد رنداٹ چو قصہ یا واقعہ کس اف:

(براہوئی، 1998ء ص: 58)

اندن براہوئی خلقی ادب اسٹائل میں نا اہمیت، اپنی آ نوشتہ کار تاج محمد رند لکھک ”براہوئی زبان نا ادب و خوانگ تون کلان مست ن
 زبان نا خلقی آادب نا مطالعہ و کینہ دا ادب ٹی خلقی قصہ، شعر و متل آک اوارو۔ خلقی ادب ٹی متلنا قصہ و شعر تاخس کہ اہمیت ارے ہموخ متل

آتا ہم قدرارے۔ اتنے کہ چڑکا چڑکا فقرہ غاک نئے دا ایشان ایترا کہ ننا باوہ پیرہ غاک اروڑ ڈول اٹ سوچ خلکو رہ او فک اسہ چنکو فقرہ سے
 ٹی اخو بھلو مطلب و مفہوم کس ڈ کاسر۔ بلوچستان نا ایلو زبان تے آن بار ننا براہوئی زبان ٹی متل بازارے۔
 اگہ ن براہوئی ادب نا متل آتا مطالعہ عکین نے اوٹی باز قسم نا متل آک / محاورہ غاک رسینگرہ،
 (رند، 1976، پینہ: 22)

براہوئی زبان و ادب ٹی متل نا اہمیت حاجی محمد عثمان بنگلوی تینا کتاب 'براہوئی ادب نا لعل جو ہراک' ٹی دُن بیان یک:
 "متل آک زبان نازیب وزینت او جان اریر۔ ہرا زبان ٹی متل باز مرے او زبان ء باز جاندارو جامع پُہ مریرہ۔
 براہوئی زبان ہم اسہ جاندارو جامع و وسیع زبان اسے۔ براہوئی زبان ٹی ہم متل آتا چو کی کس اف۔
 داڑے بیرہ پٹ و پول نا ضرورت ء:"
 (بنگلوی، 2006، پینہ: 13)

حاجی عثمان بنگلوی مون مستی لکھک:

"براہوئی زبان ٹی متل ہمو جملہ یا ہیئتے پارہ ہرانہ کہ پانگ تون بندغ نا سمجھ ٹی اسہ بھلویا چنکو مگر مثالی ء ہیئت گپ یا واقع کس
 بریک۔ متلاک انسان نازندگی نا ہنو کا ہر حقیقی واصلی آ واقع غاتے پھاش کیرہ۔ ہندا ڈولٹ زندنا ہر جو انگا یا خرینگا واقع یا قصہ غاک متلاتے ٹی
 ڈھلکوک اریر۔ ننا براہوئی زبان و ادب ٹی دانے مثال یا نصیحت کن ہم پارہ۔
 متلاتے آن زندگی نا ہر مسٹ نامرو کا واقع پھاش مریک۔ دہنکہ ہستی و نیستی، سیری و لنگڑی و بدی، مڑدی و لغوری، مہر محبت، جنگ و چھیرہ
 زندو بود ہر بڑزی و شیشی نا معلوم داری مریک:

متل آتے ہمو زبان و ادب نا بھاز ہشار، چالاک، عقل مند، فہم دارا بند غاک تینا زندگی نا کبھی سال تا تجربہ، تجزیہ، سوچ و پچار آن پد جوڑ
 کرینو۔ ولدا ہم اسہ دے یا اسہ سال سے ٹی جوڑ متنو بلکہ اسہ متل ء جوڑ کنگ ٹی صد آہا بلکہ ہزار سالاک لگانو۔ دا متلاک اسہ بندغ یارٹ نا
 جوڑ کروک افس، بلکہ دا فقا جوڑ کروک نا ہم کس ءے معلوم اف۔ دا متلاک قوم آتا اجتماعی تول و بش، زندو بود آن وجود ٹی بسنو۔
 مثال نا ڈولٹ براہوئی ٹی پارہ کہ:

- ۱۔ سور مرغ آ پھاش ء: مطلب دا کہ لائی چنکی آن خنگک
- ۲۔ گھر خواجہ نا تہو شوان نا مطلب کہ گھر ٹی شوان ءے بچ اف
- ۳۔ فلانی پیر مس میر متو مطلب کہ آخر اسکان عقل و سارکتو
- یاد پارہ کہ پھر آن بش مس مازو آتوس ہر جاگہ یا کاریم ٹی بھاز ویل خنگک

ننا شکری آ زبان ٹی دُہنو ہزار آ متلاک اریر و بین جوڑ منگ ٹی ء۔ داباورٹ براہوئی زبان نا خلقی ادب بھاز شاہوکار ء:"

زاہد براہوئی 'برمش' پی آکتاباٹ براہوئی متل آتا بارواٹ نوشتہ کیک:

”متل‘ باز متکنو ادبی وثقافتی ومدّی سے بلکہ دادعوئی ہم غلط اف کہ ہندا صنف سخن، متل براہوئی قبیلہ آتا باز گچین و شیخ اسے ٹی اوڑدہ ادفقا تاریخ، ثقافت، بش قول روایت، سیاست چاہنگ و پانگ نا جوانو حداسکان کسر نشان تنگ نا بے مٹ و وسیلہ و روشنو چیدہ نس ہم ارے“:

(براہوئی، 2007، پنے: 55)

یوسف مینگل واکرم رخشانی ناپٹ و پول کروک‘ سالتاک‘ البرز‘ ٹی شینک مروک مضمون اسے ٹی متل نا بارواٹ پانگانے:

”متل آک اسے زبان اسے نالسانی مدّی ٹی باز بھلو اہمیت نس تخرہ۔ ادفقا تعلق زبان تون سختی اٹ گندوک مریک۔ ہرافقا استعمال ہراڑے زبان اٹی زیبائی اتیک ہموڑے متل آتیاں انسان نا ہیل کنگ کن دافتمی گچین و قیمتی و مثال ہم رسینگ۔ دنیاٹی دونو چو زبانس مفرو ہراٹی جاگہ نا جاگہس ادفقا استعمال متنے“:

(مینگل، 2015، پنے: 9)

براہوئی متل آتیٹ ننا راج اٹ ساڑی ہراسہ رویہ و ہراسہ سرہال آسرجم ہیٹ وگپ آک، پنت فرمانک، جاگہس طنزیہ وڑاٹ، جاگہس سنجیدگی ٹی ساڑی و۔ ادمتل اتا اور ہراسہ سرہال ءجتا کنگ و ادفقا درجہ بندی ہم گچینو کاریم اسے۔ ہندن براہوئی شاعری تے ٹی ہرامتل آک اریر اوفتے آزی آہم باز اپٹ و پول ہیٹ وگپ نا گنجائش ارے۔ ایلو پارہ داسوج ہم مونی بریک کہ نا باز اتمتل آک اریر ہرافتے نا مخلوق کریگ سرپد مریک کہ ہمو متل آتے داوخت اسکان متل تے حوالہ ٹی پٹ و پول کروک پول کار کتابی و نوشتہ ٹی درو شم ٹی شینک کتا نو سوال دادے کہ انت ادمتل آک ادبی مدّی آن کشوکو؟ انت ادمتل آتے نن غیر اخلاقی پان۔ حالانکہ ادمتل آتیٹ ہم تو باز بھلو پس منظر بیک گراؤنڈ نس خننگک ہرافتے نن Informal پان:

ادمتل آتا خوانگ و بنگ آن گڈنے سرپدی مریک کہ نا مخلوق ہرا گڑا تے تینکہ جوان ہرافتے بدسرپد مسونے و داسا ہم مریک۔ ہندن ہندا متل اتے آن نن آگہی مریک نا مخلوق ہرا عمل تے منیا سرپد مسونے ہرافتے آن بددرینے ہرا عمل تے تینا چنا و پد رتچ کہ خوایمسونے ہرا عمل و کاریم تے آن اوفتے مُر کنگ کہ فرمان کرینے:

ڈنکہ ڈزی اسے ہندا نو عمل اسے دا عمل ءننے نا مہالو نا مخلوق جوان سرپد مسونے نہہ داسا کس جوان پانک تے۔ ہندا سوب ء کہ ڈز و ڈزی نا

بارواٹ، ڈز نا حوصلہ شکنی نا خاطر ڈزی ناسخان تے آنتون اسل باز متل ارے:

..... ڈز

• ڈز ء سیال اف:

• ڈز ناریش ء بوچ اسے: (1)

دُز ناماڑی ءِ دیر خنانے:

ای دُز ءِ التوٹ دُز کنے الک:

دُز دُز ءِ سالم کیک:

دُز ءِ پارے دُزی کہ خواجہ ءِ پارے ہشارمہ:

ناراجی خلقی ادب اٹ ساڑی مثل آئیٹ گیشتری پنت و فرمان آکو۔ دافنیٹ راجداری ءِ شون و شرف تنگ خلقت ءِ شعوری پڑا شونداری تنگ کن باز سو برو فکر نس تالان ءِ:

مثل آتے ننا پیرانگا کماش آک اندن جوڑانو کہ دافنیٹ مدامی راج اٹ ساڑی گندازگارویہ غانا مذمت، دارویہ غانا سماجی سخان تے پاننگانے:
مثل آئیٹ مخلوق ءِ سماجی گندہی تیان پرہیز کرفسہ او فتنے جوان انگا خو، ورویہ تے تینائی کنگ کن پاننگانے۔

دُزی ءِ ناراج اٹ باز کم بندغ دوست تخور۔ ہراسہ شعور تخوک بندغس ارے او دُزی ءِ اخلاقی، سماجی و شرعی لحاظ اٹ رد کیک۔ دُزی ہمو بندغ کیک ہر اتینا ضمیر ءِ کسکف باز آک داپارہ کن نن تینا چناوتینا زندہ منگ کن مجبور آیا سرکار و سڑدارنا انصافی تا دو آن دُزی کینہ۔ داہم رائے فرار ءِ سے داٹی ہم چو فکری و دلیل نس اف کہ تینا مجبوری تے کن پین تا اراتے برباد کر۔ دُزی آن گڑا بحالت ءِ مجبوری پنڈنگ زبر ءِ۔ دُزی ءِ ننا کماش آک غلط پارینو و ننا وخت ننا پہو الی مخلوق ہم دُزی ءِ جو انو عمل نس گوند ءِ تنے۔ اوقا گیشتری مثل آئیٹ دُزی نابارواٹ طنزیہ گپ آک، دُزی نانسخانک و دُز ءِ وٹ ناوڑ ءِ سے ٹی بدر دو بے عزت کنگ ننا اشارہ غاک ملرہ:

دُنگہ داملت

”دُز ءِ سیال اف“

یعنی دُز تینے ٹی یکہ و تینا مریک او کس نامفک۔ ہر کس کہ دُزی کیک اودے چو سیال و قریب نس مفک۔ داملت ٹی راج ءِ دُز آتینان رکھنگ و دُزی ءِ اخلاقی وڑاٹ تینا کنگ نارمانشت ساڑی ءِ دامطلب نا ایلو بھلا مسخت دادے کہ اگہ کس دُز ننا مخ تھی ءِ کیک۔ دُز ءِ تینا سیال پاھک گڑا او ہم دُز آئیٹ شمار مریک۔ ننا پیرانگا کماش آک دُز کو ناکمرونگا عمل ءِ تو رنگ و دُز ءِ بد پاننگ کن دونو گچینو ہیئت نس اینو آن چندی صدی ماہو کرینے او وخت داملت تے عمل ہم اندن مسکہ اول تو دُزی باز بھلو معیار نس اسک اگہ دُز الگوس تو اوڑ کن خف، بامس یا گڑا دیرو خاخرنا بھلا سز آک تخوک اسر۔ سز انان گڈ دُز ءِ خلق بدرکننگا کہ۔ اندا سبب کس نس دُز ننا مخ تھی ءِ کنگ ننا سوچ ہم خلنو کا۔

افسوس اینو وخت باز بدل مس مخلوق تینا منت آترقی کرے راج شوندار مس کہ اولس خوانندگی و تعلیم ناکنڈا انا۔ ولے داسانا مخلوق دُزی ءِ تیکہ معیار اخہ بلکہ کارو بار نس پاھک۔ داسانا گورا دُز ننا مخ تھی کرو کا ک ہم بازو۔

ماہو ناسہ مثل نس دُز ءِ پاش کنگ و ٹک کنگ کن داہم اس کہ ”دُز ناریش ءِ بوج ءِ سے“

ولے داسانا دُز، دُزی وخت تینا ریش ناعزت و احترام ءِ ہم اُستان دیک۔

ماہو مثل آئیٹ داہم اس کہ ”دُز ناماڑی ءِ دیر خنانے“، یعنی دُز اخس دُزی کے او دُزی ناپیسہ ٹیٹ ماڑی تفنگ کپک کہ دُزی ناپیسہ غاک بے برکت مریرہ۔

اینو ہر کس اخرو بھلو دُزء سے اونا ہموخسو بھلونمہ داروشانداروماڑی سے۔ سبب داس کہ داسانا دُز آک ہم دورقون اوار اوار بدل مَشر۔ درونا دُز
درارنس دُز اکا یا چنکو اوزار و فصل آتیبٹ امبار کروک غلہ و برنج کس دریکہ۔ داسانا دُز آک سیاست ناپن اٹ، بیورو کر لیبی ناسیٹ آ، ڈاکٹر و وکالت نا
کوٹ اٹ تینے ڈکھسہ بھلو مال مڈی تا خواجہ و گودی منگو۔

درونا دُز وختس کہ تینے ملامت کتو کہ گڑا ہمو بندغ آک اودے پاریرہ

”ای دُز عالتوٹ دُز کنے الک“ داسانا دُز اسل تینے دُز پاپک بلکہ اوغٹ ع دُز پاپک و دُز نا نگاہ ٹی ہرک۔ ولے پیرانگاتا ہمو متل اینو ہم راست
ع کہ ”دُز دُز ع سالم کیک“:

(حیات، 2017، پنے: 102)

1: دُز ناریش ع بوج ع سے۔ دامتل ع ناساروانی نا مخلوق دُن پاپک ”دُز ناریش ع کک ع سے“ داڑے ناریشہ یعنی رخشان اٹ کک و دی مفک تو نارخشان لہجہ ٹی دا
متل اندا ڈول دُز ناریش ع بوج ع سے“ دانی مشہور ع: